

Asia: VN/4330/2018

Suullisen todistelun vastaanottaminen tallenteelta. Videotallennustyöryhmän mietintö

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Yleistä

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry (SPJL) kannattaa käräjäoikeudessa noudatettavan oikeudenkäyntimenettelyn kehittämistä niin, että asioiden tehokkaampi ja jäsennellympi käsittely toteutuisi. SPJL pitää mietinnössä esitettyjä, muutosehdotuksia tukevia hyötyjä, kuten ratkaisun oikeellisuutta, todistelun luotettavuuden ja laadun edistämistä sekä muutoksenhaun tehostumista, kannatettavina tavoitteina. Päämääränä tuleekin olla oikeudenkäyntien keskittämisen edistäminen ja oikeusvarmuuden turvaaminen, kuitenkin niin, että ne ovat sopusoinnussa pääkäsitelyssä edellytettävän suullisuuden ja välittömyyden kanssa.

Tämänkaltaisen järjestelmän käyttöönottoa tulisi tarkoin selvittää, erityisesti miten tietotekniikan hyödyntämisen edistäminen oikeudenkäyntimenettelyssä toteutuisi oikeudenkäyntiperiaatteet huomioon ottavalla ja tarkoituksenmukaisimmalla tavalla. SPJL kannattaa hankkeen työstämistä. Tästä syystä nostamme esille seikkoja, joita on syytä vielä pohtia tarkemmin asian jatkovalmistelussa.

Erityistä

1. Yksityisyyden suoja

SPJL pitää tärkeänä, ettei henkilötodistelun videotallennus johda siihen, että tallenteilla esiintyvät henkilöt joutuvat pelkäämään yksityisyytensä puolesta. Esimerkiksi vaara siitä, että tallenne omasta todistamisesta leviää julkisuuteen sosiaalisessa mediassa, on omiaan heikentämään halukkuutta toimia todistajana oikeudenkäynnissä ja siten edellytyksiä aineellisesti oikeaan lopputulokseen pääsemiseen. Vaikka todistaja saapuisikin kuultavaksi oikeudenkäyntiin, voi pelkästään pelko kuulemisen päätyemisestä julkisuuteen vaikuttaa hänen kertomuksensa sisältöön oikeudenkäynnissä.

Mietinnössä esitetty kuvatallenteiden laajamittainen käyttöönotto oikeudenkäynneissä voi myös johtaa siihen, että todistajaan voidaan helpommin kohdistaa uhkailuja, vaikkakin todistajan henkilöllisyys ja hänen kertomuksensa sisältö voidaan selvittää tänä päivänä erilaisin keinoin. Omilla kasvoilla esiintyminen tallenteella voidaan kuitenkin perustellusti kokea suuremmaksi haitaksi ja uhaksi, koska henkilö voidaan tällöin helpommin tunnistaa ulkoisesti.

Jatkovalmistelussa on hyvä selvittää sitä, miten oikeudenkäynnin julkisuuden vaatimukset voidaan toteuttaa videotallenteiden osalta aiheuttamatta vaaraa niiden levittämisestä tai julkaisemisesta, varmistaen näin ollen kuultavien henkilöiden yksityisyyden suojan. Tähän liittyy olennaisesti myös pohdinta siitä, voisiko kuva- ja äänitallenteeseen tutustua tuomioistuimen tiloissa, jotta tallenteiden leviäminen julkisuuteen voitaisiin estää. Jatkovalmistelussa on myös syytä vielä pohtia tarkemmin eri teknisten kuulemismenetelmien keskinäistä painoarvoa. Näin ollen kuvan tallentamista ei välttämättä tarvitsisi tehdä, mikäli todistajaa tai asianosaista voidaan kuulla myös puhelimitse.

2. Käytännön toteutus

SPJL pitää edellytyksenä mietinnössä esitettyyn järjestelmään siirtymiselle, käytettävän teknisen laitteiston helppokäyttöisyyttä ja toimintavarmuutta. Videotallennus tulisi olla mahdollisimman pitkälle automatisoitua, koska jatkuva laadun tarkkailu kuulemisen aikana puheenjohtajan ja käräjäsihteerin toimesta ei ole mahdollista. Jotta järjestelmästä olisi enemmän hyötyä kuin haittaa oikeudenkäyntimenettelylle, videoinnin tulisi toteuttaa niin, ettei siihen tarvitsisi puuttua kuulemisen aikana ja että sen tekninen hallinnointi olisi vaivatonta.

Mietinnössä ei olla otettu riittävän selkeästi kantaa siihen, kenen vastuulla järjestelmän tekninen toteutus lopulta olisi oikeudenkäynnin aikana, eikä siihen, millaisiin toimenpiteisiin ryhdytään, jos tavanomainen tekninen avustaminen ei riitä esimerkiksi jonkun teknisen häiriön poistamiseen. Tallennusjärjestelmän laajamittainen käyttö ja siinä väistämättä vastaan tulevat tekniset ongelmat muodostavat tarpeen tekniselle avustamiselle sekä koulutetun henkilöstön läsnäololle jokaiseen käräjäoikeuteen, etteivät tallennusjärjestelmän käyttö ja siinä aiheutuvat häiriöt vaaranna prosessinjohtoa. Mietinnössä edellytetään, että laitteistoa käyttäisi joku muu kuin puheenjohtaja, käytännössä käräjäsihteerä.

Mietinnössä esitetään myös, että käräjäsihteerit huolehtisivat kuva- ja äänitallenteen indeksoimisesta. Indeksointi on kuitenkin käytännössä paljon muutakin kuin pelkästään mekaanista työtä. Se vaatii varsinkin laajemmissa asioissa myös perehtymistä asian sisältöön ja sen taustalla olevaan juridiikkaan. Videotallenteiden indeksointi käräjäoikeudessa on vaativa lisätehtävä, jonka perusteella henkilön palkkaluokka ja palkkaus on tarkistettava muutosta vastaavaksi.

Todistelutallenteiden pitää myös olla laadukkaita. Tallenteita pitää pystyä säilyttämään tietoturvallisesti niin, että ne ovat helposti saatavilla. Kuva- ja äänitallenteiden tekeminen edellyttää, että laitteisto ja tekninen tuki on laadukasta. Investointeja täytyy myös tehdä istuntosaleihin, jotta tallenteiden laatu ja henkilötodistelun vastaanottamisen sujuvuus voidaan varmistaa. Istunnoissa käytettävien järjestelmien tulisi olla yhteensopivia ja niiden käytännön ylläpito tulisi voida toteuttaa keskitetysti saman tahon toimesta.

Mietinnössä esitetyt uudistukset sisältävät myös riskin käräjäoikeuksien käsittelyaikojen pidentymisestä. Hovioikeuksissa aikoinaan käyttöön otettu jatkokäsittelylupamenettely, jonka yhtenä tarkoituksena oli siirtää oikeudenkäyntien painopistettä alioikeusvaiheeseen, on omalta osaltaan ollut vaikuttamassa siihen, etteivät asiat aina etene automaattisesti valituksen kautta hovioikeuskäsittelyyn.

Tästä sekä muista asian laajuuteen liittyvistä syistä johtuen käräjäoikeuden pääkäsittely voi monessa asiassa jäädä ainoaksi käsittelyvaiheeksi tuomioistuimessa, jolloin ääni- ja kuvatallenteiden käyttäminen hovioikeusmenettelyssä ei toteudu. Asianosaiset ovat kuitenkin voineet tulevaa hovioikeuskäsittelyä ennakkoiden jo käräjäoikeusvaiheessa kysyä kuultavilta henkilöiltä varmuuden vuoksi kaikista asiaan mahdollisesti vaikuttavista seikoista, jolloin tästä saavutettavissa olevat hyödyt myöhemmässä hovioikeusmenettelyssä eivät toteudu ja haitat ovat käytännössä sitäkin suuremmat.

3. Kustannukset ja resurssit

Toteutuessaan hanke aiheuttaa merkittäviä suunnittelu-, rakentamis- sekä käyttökustannuksia, joita on rahoitettava erikseen. Näitä kustannuksia ei saa vähentää tuomioistuinten perustoimintamäärärahoista, vaan niihin on varattava oma rahoitus näiden määrärahojen ulkopuolelta.

Uudistuksesta aiheutuvat kustannukset eivät muutenkaan saa vaikuttaa vähentävästi käräjäoikeuksien toimintaedellytyksiin. Selvää on kuitenkin, ettei järjestelmän käyttöönotto vähennä ainakaan kansliahenkilökunnan työmäärää. SPJL painottaa, että järjestelmän käyttämisestä ei saa aiheutua olennaista lisätyötä käräjäoikeuksien nykyiselle henkilöstölle. Mikäli käyttöjärjestelmän käyttöönoton seurauksena henkilölle osoitetaan lisätehtävä tai hänen työnkuvaansa sisältyy uusia vaatavuustekijöitä, tämän täytyy myös vaikuttaa palkkaan nostavana perusteena.

Mietinnössä esitetyt arviot vaikuttavat kustannusten osalta alimitoitetuilta. Mietinnössä ei ole otettu riittävällä tavalla huomioon sitä, että järjestelmän käyttöönotto aiheuttaa merkittäviä, henkilöstöressurssien lisäämisestä sekä henkilöstön koulutuksesta aiheutuvia kustannuksia. Uudistuksessa on kuitenkin käytännössä myös kyse kansliahenkilökunnan työpanoksesta ja sen riittävydestä. SPJL arvioi, että tämä uudistus merkitsisi käräjäoikeuden henkilöressusitarpeen huomattavaa kasvua. Mietinnössä on käsitelty varsinkin uudistuksesta aiheutuvia henkilöstökustannuksia hyvin suurpiirteisesti, eikä siinä olla otettu kantaa siihen, miten uusi järjestelmä vaikuttaisi kansliahenkilökunnan työmäärään. Arviot hankkeen todellisista säästöistä jäävät hyvin käsitteellisiksi.

Thurin Jesper
Suomen Poliisijärjestöjen Liitto r.y.